საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახალტიანი გაზეთი. გამოდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 29 ივლისი 13 1897 წ. № 29

შინაარსი: პოლიტიკური მიოქმა-მოთქმა ოსმალეთში (ასე რაჭველისა.—სხვა-და-სხვა ამბები.—„ყვალის“ კორესპონდენტები.—ბრიტეკა და ბალიოგრაფია (დასასრული) XX-სა.—მცირე შენიშვნა.—ივნად გადაწყვეტილი ლექსი ბ. დავითაშვილისა.—წერილები ინგლისიდან (შემდეგი) სახლვარ-გარეთელ-ს.—ხალხური ლექსი.—ბოროტების ეთიკარა (დასასრული) ბრონეცილისა და ქალაქში განცხადება.

„ყვალის“ ბ „ეჯეჯილის“ ხელის მომწერლებს მოვაგონებთ, ვინც ფულ ს არ შემოიტანს 1 ივლისამდე, მათ გაზეთის გზავნა მოესპობათ.

პოლიტიკური მოთქმა-მოთქმა ოსმალეთში.

II. *)

ამ რამდენსამე თვის წინეთ ფრანცუზის კომპანიას უნდა აეღო კონცესია 60 წლით და უნდა გაეკეთებინა რკინის გზა — უსკუდარიდან (კონსტანტინოპოლის აზიის ნაწილი) ტრაპიზონამდის და იქიდან კი ერზერუმამდის. სომეხთა არეულობის გამო მაშინ საქმე შეჩერდა და ახლა კი, როცა გერმანიასა და თათრებ შუა რიგიანი განწყობილება დამყარდა—ეს კონცესია უნდა მიეცეს გერმანელებს, რომელნიც თანხმდებიან 20 წლით. ამ საქმის შუამავლებმა „ირადეს“ გამოსატანათ უნდა აიღონ ათი ათასი ლირა (ლირა 8 მან. და 60 კაპ.). ასეა დღეს ოსმალეთის საქმე. აი, სწორეთ ამ რიგ საქმეებში აქვთ ილდიზკოსკის მოხელეებს სულთანზე გავლერა. აქ ყველასთვის ცხადია ეს გარეშოება, მხოლოთ ევროპას ჯერ კიდევ ვერ გაუგია ეს, ან განგებ აზვიადებენ საქმეს. „ოდესკი ლისტოკში“ წაიკითხეთ დეპეშა კონსტანტინოპოლიდან, ეითომ ეთემ-ფაშას მიეღოს ტელეგრამა სულთანიდან: „ვასწინდლის თესალია, დატოგოს ადგილას მხოლოთ მცირე ჯარი, სანამ ზარალს უზღვავდენ ბერძნებიო“. „ფიცი მწამს, მაგრამ ბოლო მაკეირებსო“ ნთქეამია. თუ კი ეს ასეა დღეს, 19 ივნისს, კიდევ რაღაი არის კონფერენცია თოფხანის კაზარმაში, სადაც ყველა დესპანები და ყველა აქ მყოფი სტაციონერების უფროსი კაპიტენები. თოფხანა სავსეა ცროგბის-მოყვარე ხალხით, გონიათ რასმე გაიგებთო, მაგრამ, როგორც მუდამ, ისე ახლაც აქაურები მეტს ვერას გაიგებენ, რაც დიდი ხანია ცხადი არის. ისინი დაინახავდენ დესპანებს, მათ დრაგომანებს და რამდენიმე ზღვის ოფიცრებს ხალიდან გამოსელის დროს და ეს იქნება.

დღემდის კიდევ თითქმის არაფერ უბრალო მო-

*) იხ. „ყვალი“, № 28.

მაკედონთაგანმა არ იცის, რას ლაპარაკობენ ამ დაუსრულებელ სხდომებში. ეს მეათე კონფერენცია იყო დღეს და ცოდნით, გადაჭრით არაფრის თქმა არ შეგიძლია. მხოლოთ ერთია აქ საგულისხმო, ეს ის, რომ თათრები თხოულობენ ბერლინის ტრაკტატის სისრულეში მოყვანას. თუ კი ევროპა თხოულობს თესალიის საზღვრის ბერლინის ტრაკტატის თანახმათ გასწორებას, ესენიც თხოულობენ აღმოსავლეთის რუმელიას, რომელიც ამ რამდენიმე წლის წინეთ დროებით გადეიდა ბოლგარიის ხელში. თავადი ფერდინანდი, რომელიც დანიშნა სულთანმა აღმოსავლეთის რუმელიის გუბერნატორათ უკვე გადაყენებულია, როგორც ბოლგარიის გაზეთები იუწყებიან. ახლა კი ნელ-ნელა ისიც ცხადდება, რომ ფერდინანდის მთავრობა უკმაყოფილობას იჩენს ოსმალეთზე. მაკედონიაშიაც და ორდუნსკის ქალაქში შეტაკებებიც მოხდა პატარა-პატარა—ფარალური. ცხადია, რომ ამ უკანასკნელ ხანებში აღმოსავლეთის რუმელიის დაბრუნების აზრი ინგლისს ეკუთვნის, რადგან ის დღეს ორიეე ამ სამეფოებზე უკმაყოფილოთ არის იმიტომ, რომ ესენი რუსეთს მიეკედლენ. აქ რწმთ, რომ თუ თესალია დაიკლეფინეს თათრებს, აღმოსავლეთის რუმელიასაც დაიკლეფინებენ ბოლგარებსაო. აქ უნდა იმალებოდეს თავი და თავი საიდუმლო ამ დაუსრულებელი კონფერენციებისა. აღმოსავლეთის რუმელიის გენერალ გუბერნატორათ დანიშნულიეთ ყაეს თათრებს გაზეთ ოსმან-ჯანმ.

აქაურობა ისეე იმ მდგომარეობაშია. თავ-კაპალა ჯოხებმა ისეე იჩინეს თავი. ინგლისის კოროლე

ლი ძალიან ცოტა აქვს. გეალეისგან სიმინდიც ძალიან დაყეთილდო.

***

ბოდანკე იწერებიან, რომ წინათ ურბნისისა და სკრის პირ-და-პირ პორომები იყვენ და ხალხი მტკეარზე მშრალად გადაყვ.გადმოყაედთ, ახლა პორომები მოაშლიათ და მტკეარ ზემოთ მდებარე სოფლის ხალხი დამწყვდეულია: რკინის გზის სადგურებზე ახლო გზით ეეღარ მოსულანო. უნდა მოფაორონ მარტო ქარელის სადგურიდან და ეს კი ძლიერ შორს არის.

***

სხვა ზნე-დაცემულობასთან ჩვენ ხალხს ამ ბოლოს დროს საოცარი სენი შურის-მეძებლობისა დეეკეთა. ორ მეზობელ შორის რომ რიმე მტრობა ჩამოეარდეს, ერთი მეორეს აღარაფრით ზოგავს. ყველაზე უფრო ადვილ გამანადგურებელ მტრობათ მიაჩნიათ ჩუმათ ცეცხლის წაკიდება და ოჯახის სულ ცალიერზე დასმა. ამგვარათე სამს მკათათეეს რუსეთში ე. ფანიაშვილისეთს ეიღაც მის მტერს, ცეცხლი წაუკიდენია გასალეწ ქერისთეის, საიდანაც თეით სახლსაც მოდებია ალი და გადუბუგავს. საკვირაო ადგილობრიემა მთავრობამ მკეარცხლათ იმოკმედოს, რომ ბოროტ-მომქმედს გზა არ ჰქონდეს თავის ხსნისა.

***

ამიერ კაეკასიის რკინის გზაზე უნდა შემოიღონ მეოთხე კლასის ეაგონები. ეს ამბავი ძალიან სასურველია, რომ მალე გამართლდეს, რადგან მაშინ შეუძლო ხალხი ადვილათ იწყებს წასვლა წამოსვლას და ამით ხალხის კეთილ-მდგომარეობა წინ-წაიწეეს აღებ-მიცემობისა და ყოველნაირი მოგწეველობის ხელის შეწყობით.

***

სასიამოვნო ამბათ უნდა ჩაითვალოს სახელმწიფო კონტროლთა სამინისტროს გადწყვეტილება სუკეთესო მოდგმის თეეზბების მოშენებაზე მდინ. არაგვში. ამბობენ, ეითომც სამინისტროს განზრახეა აქვსო, თეით მდინარე არაგვში ამის გულისთეის თეეზბის დიდი საშენებელი აუზი გამართოსო.

***

ერთათ ერთი ღონისძიებაა კერძო პირთა ეაპრობის წინააღმდეგ საბრძოლველათ დაარსდეს შეერთებული ძალა ამხანაგობისა. დღეს საქართველოს ხალხი ნივთიერი შეძლებით იმიტომ არის დაქეეითებული, რომ ეაპრობის საქმეს ხელს არ ჰკიდებს და მისი მოკეება სხეას მიაქეს. ხალხმა თუ თვითონ არ გამოიღო ხელი ეაპრობაში, მისი წარმატება შეუძლებელია. დღეს საქართველოში მთელი ეაპრობა იმის ხელშია, ვისაც ეაპრობისთვის საკუთარი თავნი აქვს. რადგან ქართველებში ფუღიანი კაცები ძლიერ ძვირობენ, ამისთვის მიუცილებლათ საჭიროა, რომ ქართველებმა ფსონათ შეაგროვონ ფულები და ეაპრობული ამხანაგობები დაარსონ. ამ მხრით მოსაწონია თფილისის მოხელეების განზრახეა, საამხანაგო თავნი შეაგროვონ და გახსნან მითი სავაპრო დუქანი. ღმერთმა ქნას თფილისის ქართველ ხელოსანთა საეაპრო დუქანს საქმე კარგათ წასელოდეს.

***

უმაღლეს მთავრობას განუზრახეეს რუსის ხალხის გადმოსახლება ამიერ კეკეასიის სახელმწიფო ადგილებში და ამისავმო ამიერ კეკეასიის სახელმწიფო კონტროლის სამინისტროს წარმომადგენელს, მეფეედიეეს, სწერენ, რომ მალე მოგეაწოდეთ დაწერილებითი ცნობები, თუ რამდენი თავისუფალი სახაზინო მიწებია ამიერ კეკეასიაშეი.

***

გამოეიდენ შემდეგი ახალი წიგნები და იყიდებიან: ღენერლის პოტტოს თხზულება „ძველი კეკეასიელების სახსენებლათ“, დაწერილი რუსულ ენაზე, ღირს ათ შაურათ. ეს წიგნი იყიდება მხოლოთ კეკეასიის ცენტრალურ წიგნთა საეაპრო მაღაზიაში.

„რაგვარი ცოდნა უფრო გვეპირეება ქართველებს“, წერილი ს. ქეარიანისა.

„ახალი საუკეთესო წესი ენენახების გაშენებისა საქართველოშა“ ს. ქეარიანისა, ღირს ორ შაურათ, ეინც ათ ცალს და მეტს იყიდის, მას დაეთმობა თითო ცალი რეა კაპეიკათ.

„საქართველოს მეფე და ორი გლახა, ან ბაგრატოვანთ გეორკეანი“, თხზულება ზ. ჭ—ისა. მესამე გამოცემა, ღირს ერთ შაურათ.

„ჩვენებური ტირილი და მისი სამწუხარო შედეგი ლ. ჩოხატაურელისა, ღირს სამ კაპიკად. ამ წიგნებზე შემდეგ მოვილაპარაკებთ.

„ქვალის“ კორესპონდენციები.

ბ. იალტა 14-ს ივნისს. ჯერ ურკინისგზოთაც იალტა ამ ბოლოს და-ბოლოს წლებში, ისე ვადიდდა და გაშენდა, რომ სადაც იყო და არ იყო ადგილი, ყველგან შენობები წამოჭიმეს, ზოგმა თვით ბუნებისაგან საუკუნეებით ნაშენი საუცხოო ტყეები და ხეხილებიც კი გადაკაფეს და მის ადგილზე შენობები ააშენეს, ზოგმა ესეც არ იკმარა; აუთარგელ მთებს და კლდეებს დაუწყეს ნგრევა. აკეთებენ და ზედ იშენენენ სახლებს ახლა. რომ ამას ჩაგიან, როცა რკინის გზას გამოიყვანენ, მაშინ რაღას იზამენ; აშკარაა ერთს მტკაველს ადგილსაც არ დატოვებენ ცარიელს. დიან, ყველა ღღეს სულ სარგებლობისთვის არის გატაკებული; ქალაქის ასეთი წარმატება უსარიათ და იმედი აქვთ, რომ ჩქარა იალტაც სხვა კომერციულ ქალაქთა შორის თვალ საჩინო ადგილს დაიკავრსო. ყველა-ყველა, მაგრამ საქმე იმაშია, რომ ამ წარმოების და ჯიბის გასუქების მსურველთ ეს აეიწყდებათ, რომ იალტა ერთი მხრით თუ ასეთს წარმატებაში შედის, მეორე მხრით ერთ ისეთ საუკეთესო ღირსებას ჰკარგავს, რომლის მოპოება შემდეგში აღარ შეუძლია (თითქმის უკვე დაკარგა კიდეც და რკინისგზის გამოყვანის შემდეგ ხომ უფრო უმეტესათ დაჰკარგავს). ეს ის ღირსება გახლავთ, რომლითაც აქამდის მას ე. ი. იალტას თავი მოჰქონდა. წინათ ყველა სხეკ-და-სხვა ქალაქებიდან ზაფხულობისთვის სიცივე პაპანაქებით შეწუხებული ხალხი აქ იკრიფებოდა, წვინდა და სუფთა ჭრილი ჰაეთ სიამოვნებდა, აქაურ ბაღებ, ტყეებში, და ახლა, იმის ნაცვლათ აქ მომსცელმა ხალხმა უნდა ყლაპოს მტვერი და მოწამლული ჰაეა, შენობებისაგან შეეიწროებულ ქუჩებში.

როგორც ეტყობა, აქაური ქალაქის გამგეობა მაგდენათ არც თავს იტკივებს, საზაფხულოთ მომსცელელ ხალხის გულისთვის. მთ მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას უკანასკნელი ადგილი უჭირავს. თუმცა ღღეს ამ ქალაქს ერთთან-ერთი უდიდესი შემოსელის წყარო მხოლოთ ზაფხულობით მომსცველ ფუტო ხალხისაგან აქვს. გამეგობს! ეუურადღებობ ჯერ ერთი იმითაც კი ჩანს, რომ შედარებით სხვადა-სხვა კურორტებისა აქ ღღეკანდლამდის არა აქვთ უბრალო წყლების ასრულება შემოღებული. მაგალითათ სხვაგან ყველგან, როცა „სეზონის ბილეთებს“ იღებენ მთა ამდროს ბილეთებთან ერთთან ეძლევიან ხოლმე, პატარ პატარა დათრგნები რომლებშიაც აღწერილია დაწერილებით, ან როგორი ეგნებია, რადა-რა დროს შეიძლება მიღება, რა-და-რა ფასათ ღირს, ან სამკითხველო-წიგნნი საცავი სად არის, მისი პირობები, სასეირნო ადგილები, სასტუმროების წესდება, ექიმების აღრესები, მუზიკა და სხვა. იალტა კი ყველა ამას მოკლებულია. სწორედ სასაცილოა აქაური ქალაქის ბაღის ნახვა. ამ ბაღში ისეთი სხვილი ქვადა-ხეინჭკა გაუშლიათ, რომ არათუ სეირნობა, ორკეელაც რომ გაიაროთ მაზე, ფეხები დაგიწყებთ ტკივილს ნამეტნაკათ საცოდავი ქალები, ეისაც თხელი ლაიკის ფოსტკენი აცვიათ“, სულ არ გაეელებათ. გარდა ქალაქის ბაღისა აქ ერთი ბულვარია კიდეე, რომელსაც „პუშკინის ბულვარს“ უძახიან, ეს საცოდავი ბულვარი ნეტა რა სანახაია ან დღე და ან ღამე, უბატრონო და უსუფთაო, ღამე აქ გაეელა-გამოეელს სწორედ ბეწეის ხიდზე გაელას ამჯობინებს კაცი: არცერთ ფარანს არ ანთებენ, რაც უნდა ბნელი ღამე იყოს.

აქაურმა მუშათა მფარველ საზოგადოებამ გამართა 2-ს ივნისს სახალხო ღღესასწაული. საღამოს 7 საათი იყო, როდესაც ნიკალაეევის ბაზარში ყველანი მორთულ ადგილს სამხედრო მუზიკამ დაუკრა მუზიკის ხმაზე თავისუფალ-მოსახლე ხალხმა იწყო დენა, შეგროვდა ხალხი და $7^1/_2$ საათზე დაიწყეს ყველამ თავთავისებური ნაციონალური ცეკვა-თამაში. სხვათაშორის ყველაზე მეტათ საინტერესო სანახაეი იყო, რადგანაც აქაური გემების საფაურებზე მომუშაეე ინგლოსამ და სომხის მუშებმაც მოიყარეს თავი; მათ საიდანღაც ეშოფანთ დასაკრაეები; თავეიანთებურათ მოიღინინეს დაფერეს დიმპლიპატო, ზედ ბაყოიღეს სიმღერა და დაიწყეს რიგრიგაკთ კოხტათ და მეკრეცლათ თამაშია; მათმა დიმპლიპატოს ხმამ და სიმღერამ დიდანი ხალხი მიიზიდა, რომლებიც მათი ნახვით და ყურებით აღტაკცებაში მოდიოდენ და ყველა ქებას უძღენიდენ. აი, ამ ღღესასწაულმა რა შემოსავალი მისცა. 799 სული დაესწრო მათ შორის 737 სული აიღება 15 კაპეიკიანი ბილეთი და 62 სულს 50 კაპ. სხვა-და სხვა პირებმა შემოსწირეს 3 მან. 77 კაპ. სულ შეიკა 147 მან. და 32 კაპ. ხარჯ გარეთ წმინდა შემოსავალი დარჩა 83 მან. და 34 კაპ. ეს ფული გადადეს განსაკუთრებით იმ ფონდისათვის, რომელსაც უნდა დაერქვას სახალხო საღღესასწაულო ფონდი. ამთვის 29-ს კვლავ აპირობენ მეორეთ გამართონ ასეთი ღღესასწაულობა.

ნთქვემია „ყველა თავისას ჩიოდაო და ყველაე

თაეის ბახალასთვისო". ყველა-ყველა ნ ნეტა ჩვენი საკართველოს მდაბიო საწყალი ხალხისთვის ვიღაც ან როიდის ფუნა იზრუნეს. ან ამ ვეარი გასართობი დაწესებულების გამართვისთვის და ან სხ... სითაც მიიხედ-მოიხედეთ, მთელ რუსეთში, არა თუ ქალაქებში, თვით დაბა სოფლებშიაც მათი საზოგადოება სულ იმის ცდაშია და ფიქრშია, რომ თავიანთ მოძმე მდაბიო და გაუნათლებელ ხალხს, საქმის დღეებში ტანჯვა და ჯაფა შეუმსუბუქონ და უქმე დღეებში ლოთობისა და უბრალო ხეტიალის ნაცვლათ რაიმე გონების გასართობი და განსაკითარებელი გაუმართონ. უმართავენ კიდეც: უფასო სამკითხველოებს, საკეთრო სკოლებს სათამაშო და სასიმღერო სავარჯიშოებს და იაფ ფასიან სარეგ-სასტუმროებს, რომლებსაც დიდი სარგებლობა მოაქვს ხალხისათვის ზნეობრივ მხრივ. სხვათაშორის ასეთ დაწესებულებას ერთი ის საუკეთესო მნიშვნელობაც აქვს, რომ ყოველი საზოგადება, ერთთან იკრიფება და თავიანთ აქა და კარეს ყოფა-ცხოვრების სატკივარზე ერთათ სჯიან. ამა, ახლა გავიხსენოთ ჩვენი მდაბიო სოფლელი ხალხი, სადაც თითო სოფელში 500—1000 კომლამდის მცხოვრებელი ხალხია (ალბეთში ასეთი დიდი სოფლები ბევრია), ეს სოფლის მწყის მუშა ხალხი რით ართობს და აყოლებს გულს? რაგორ ატარებს დროს? და რა აქვს გონების სავარჯიშო? მხოლოთ ერთათ-ერთი კალოს ოდენა ნაგები სავსე ცარიელი ადგილი, რომელსაც „სასოფლოს" ეძახიან. აი, აქ შეიყრებიან ხოლმე, კვირა უქმე-დღეს ერნე წინ მოფსწრობს და დაეტევა. ზოგნი დუქნებსა დერეფნის წინ, ზოგნიც ღობის ძირში ნაგდებ ქვებზე და უმეტესი ნაწილი კი ჯოხებზე დაბჯენილები და თაეჩაღუნულნი დგანან დილით საღამომდის და შეჰყურებენ ერთი-ერთმანეთს, აკა, ან მიხა და ან სოფრომა ბეჩარი რას იტყვიანო და ან მამასახლისი რას გეუბძანებს ბეკარაზე წასელისასო და სხე... მათ შორის ვერც ერთ ოგროპ ნასწავლ მქადაგებელს და დამრიგებელს ვერც საროს და ვერც სამღდელოს ვერ შეეგებით. მთელი დღე სულ ასე უქმათ ატარებენ დროს და ბინდისას ყველა ისევ ისე კელეინდებუფათ უეიეკ და უიმეღოთ დაღონებული გასწევს ხოლმე თავთავის ქოხისაკენ. ჩვენი ინტელიგენეია კი შორიდან მათ კეკე-მალლოთას ეთამაშება.

შაქრო ი. ბანაკ.

* * *

სოფ. ᲭᲐᲠᲚᲔᲝ. აქეთ მეტათ გაზშირებულია ამ ბოლოს დროს ქურდობა; ორი სამი დღე ისე არ გაიელის, რომ არაფერი დაიკარგოს. ქურდობა ხშირათ შუადღისასაც ხდება. ამის წინათ, ს. ᲭᲐᲠᲚᲔᲨᲘ თ. ᲘᲒ—ის ცხენი გაუშვეს საძოვრათთ, დილის რეა საათზე შუადგუნ სოფელშ მდებარე საძოვარ ადგილში და სამ საათზე ცხენი აღარ იყო; ბეერი ეძებეს, მაგრამ ეეღარ ია ოვეს. კიდეე მოსახლე ვლეხოსებს შუადღისსეე დაეკარგათ ᲭᲘᲠᲔ სული საქონელი; მე თითონ ენახე ის ოსები, რომლებიც გაიძახოდენ: ოლონდ მიეგზონთ ჩვენ გამქურდველებს და ჩვენ ვიცით, როგორც გაეუსწორდებითო, სამართალს თავ-ს დღეში არ მიეგზონაეთ, რადგან იქ უთუოთ ასე ეეეტყვეინა: ვინა გაყეთ მოწმე, რომ მართალი ამ კაცებმა მოიპარეს თქვენი საქონელიო. ამა, ქურდი მოწმეს დაისწრეს?..—ასე ჩოდენ საცოდავი, გამწარებული მეშა-ოსები. მეტათ თავ-მინებებულია ეს მხარე. ამის წინათ, ნ. ᲒᲘ—შეიეს ოთახიო ფანჯარა გაუტეხა ამ-ასე ნამსახურმა ოსმა და გაიტანა: ორი ჩოხა პაგონებით, ეერცხლის მასრები, ორი ახალუჩი და ნაბადი. თუმცა შეუპოვრათ უკიდია კედელზე და იქნება კიდეც აეკეთა, ვინ იცის. ამაზე ერთ ოსს ეკითხე: რას ამბობს ის ბიეჭი, არა რეტეენინ, რომ ამისთანა მოწყალეე, კეთილი მეპატრონე გაქქურდამეთქი და ასე მიპასუხა: ჩვენეკ გაუჯავრდითო, მაგრამ ასე ამბობს, მანეე ოთხი ჩოხა ჭქონდა და რა იქნებოდა ერთი-ორი მეც წამეკო. ერთი სიტყვით ქურდობა ოსების ჩვეულებათ გადაქეეეთ და არავინ კი მათ ხმას არა სეემს.

დროებით მეთვალყურე.

* * *

საყურადღებოთ თეილისის წიგნების გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობისა და ჟურნალ „ᲙᲔᲠᲔᲚᲘᲡ" რედაქციისა.

1891 წლიდან, ესე იგი დარსებიდან თეილისის ქართველთა წიგნების გამომცემელი ამხანაგობისა, ჩემ ძმასა, აწ განსეენებულ, ეიტორ ნიკოლოზოს ძეს დარჩიას ჭქონდა ნაყიდი ა ამხანაგობის პაი № 25, ღირებული 50 მან. ჩემი ძმის, ეიტორ დარჩიას გადაცვალების გამო, მე, როგორც მის კანონიერ მემკვიდრეს, მსურს აღნიშნული პაი ირაკლი მეფის ფონდის სასარგებლოთ შეეწირო და ამით აღვასრულო მისი წმინდა გულს-ნადები.

მე დარწმუნებით ვიცოდი და ვიცი, რომ ირაკლი მეფის ფონდის დარსებას განსეენებული ჩემი ძმა ძლიერ საპირო და სასარგებლო საკნათ რაცხდა, ამიტომ ეთხოვე თეილისის წიგნების გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობას, ეს ჩემი ძმის პაი ამიერი-

დან ირაკლის ფონდის მაწარმოებელთა კომიტეტის გამგეობას ქვეშე იგულისხმონ.

ფალიაშვილი ნიკოდოზაზის მე დარნია.

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია.

„ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი“, სასალხო მოთხრობა იაკობ გოგებაშვილისა, გამოცემული წერაკითხვის გამგეობის მიერ.

(დასასრული *)

მეფე ერეკლეს, როგორც ეპტორი მოგვითხრობს და როგორც გმირი მეფის სულგრძელობაც ითხოვდა, იამა ინგილო გოგოსას საყვედური, მეფისადმი მიმართული, და „გულიანთ გადიხარბარა“, თუმცა ჩვენის აზრით „ხარბარი“ კი მეტი მოსალია ამ შემთხვევაში.

„ეგისად ქალაო. — კარგი ჩანაუფილი დარიგებს მოგეგი შენ მაგ ქალაკის სიხოფითა. ბარ-ქალა შენ ქართველ ქალოასსა“. — უპასუხა მეფემ.

სწორე მოგახსენო, ეერაფერი მეფის შესაფერი საუბარი და გონიერება გამოუტანია ჩვენ სახელოვან ერეკლეს ინგილო გოგოს წინაშე. ცოტა არ იყოს, ეს ამბავი საოხუნჯოთაც არ ეყოფოდათ მის ხლებულებს, მართალი რომ ყოფილიყო.

ერთი სიტყვით მეფე ერეკლე იმ ინგილო გოგონასთან ფას! ფას!

მაგრამ განვაგრძოთო.

„ამასთან მეფემ იაკო ჯიბეს ხელი, ამოიღო მოყდი ბეჭედ თეორი ფეფელი, მასვა თავს მსდეკეკელს და უბრანა. „სსნეკრანთ მიეკი ეს მაგ სამაკალითო ქრთველ გოგოკეკანთ“.

მეფე კიდეც რომ ენას უჩლეკს!

გმირი „გოგოკეკნა“, როგორც შეჰეფეროდა ეპტორის სურეელს, ისე მოიტეკა. ფული არ მიიღო, სანამ „გოგოკეკნა“ არ დაჯერეს, რომ მეფე ერეკლეს, როგორც მამას, ისე უეკერპარო.

მაშინ კი „გოგოკეკნამ“ ფულები ჯიბეეში ჩაიჩხრილა. კარგი იქნებიდა, ისიც რომ აეხსნა ჩვენთვის ცნობილ ეპტორს, როგორი კაბა ეკეკა ინგილოს გოგოს დაან სად ეკერა ჯიბე! მერე, როგორც უნდა ეიგულისხმოთ, „გოგოკეკნამ“ მეფისგან მოყიდულმა,

„მეფეს დაბეა დაუგრა თავი და წერილეს ხმით გადმოსხსნა: „მეფე ერეკლეს გაუმარჯოს!“

დაბე იმ სოკაკრ „გოგოკეკნაზს“, სახელმწიფო ეტიკეტიკ რომ ცოდნიან?! ალბათ, მეფის კარზე იქნებოდა გაზდილი.

— ქართველ ქალსაც გაუმარჯოს, — შესძახა მამიაზაგი ხმით მეფე ერეკლემ, დასძრა თავისი ბეკეკარი და ჯერ კიდევ თავ-მოსხდილი გაუძღვა ეკრსა“.

„ბატარა ქალი კი იდგა ამაზოველი ქალაკის კენწეროზეკ...“

საკვირველია, რომ იმის სიმძიმით კენწეროზე არ მიმტეკდარა და ის გოგო არ ჩამოვარნილა.

„გოგოკეკნა“ თავდს ვრ ამაოერებდა მამაკალს მეფეკსა და შორის ეკრსა და შესწედეკოდა თუ არა სიმეკრეს, ჭკვრაზე ეკისოდა მისი ზარეგთ ხმა: „მეფე ერეკლეს გაუმარჯოს, ქართველ ეკრს გაუმარჯოს“. ამ სასით იდგა ბატარა ქალი დიდ ხანს და ეკრძნობდა ამასთანავ სიხარულს, ამასთანავ ნეტარებას, რომელიც ენერეა სიხარბაოდ არ მოსხეკენერეა. ქალს ეზიოთხთა ასარეკნდა ნახვა სანატრელთ მეფისა, მასთან საუბარი, მასი მამობრივი ქება, მასი მეფეკრნა სიხეკენდა. ქალი სასარეკდათ დამთეკრდა, ჩამოედგა ქალაკის სიგანე მსოდოთ მაშინ, რა დესაც ეზარეკდა ნასდა დაჭეფრა მეფეკ და მასი ეკრიდეკ.

რა საუცხოეთ პატრიოტი ყოფილა ეს ინგილო „გოგოკეკნა“. რა ღრმად ჰქონია შეთვისებული მას სეეშობლოსი და მეფის სიყვარული. უნდა იკითხოს კაცმა, ნეტა რომელი პატრიოტული ინსტიტუტები ყოფილა ის დალოკეკილის შვილის გამოზდილი! ჩვენც ბევრი ვეკეკანან ახლანდელ დროში პატრიოტულ ინსტიტუტებში გაზდილი მაზდლანსენი, მაკრამ პატრიოტობა რა ხილია, არც კი იციან. ეს იმთ უკეფეური ლობოოს შეეკამადი ჩვენნათ.

აეკრეფ, ინგილო „გოგოკეკნა“ შენს პატრიოტობას!

გაეკდა დრო. ინგ-ლო „გოგოკეკნაც“ გასათხოვარი შეიქნა. ახლათ „შეოერეფულიაო“ — ბძანებს ეპტორი. უკაცრაკელი პასუხი მომიხსენებია თქვენს ბატონობასთან დ ეს ეპტორის მიერ ზემოთ ნახმარი სიტყეკ, ცოტა არ იყოს, მართებულობას მოკლებულია და დარბაისლურ, ესტეტურ გრძნობასაც ლახავს, მაკრამ არა უშავსრა. მაგიერთ ცნობილი ეპტორისაკ არის ხმარებული და ჩვენც ეკლდებული ეკრთ სალიტერატურო განძში ჩაეთვალოთ...

„გოგოკეკნა“ კიდეც დაეკორწილეს.

ამ დროს უცბათ გაიღება კარი, წარმოდგება წინ deus ex machina-სავით ერეკლეს გამოგზავნილი კაცი, მაკალილო ოკრეთი სავსე ქისით და სამზითვო ბარგით.

*) ის. „ᲙᲐᲚᲘ“, № 28.

ალბათ, მეფეს გულმა უკრძნო, რომ ინგილო „გოგოცუნას“ ქორწილი უნდა ყოფილიყო იმ დროს და მოაგონდა მის მიერ მეფისადმი მიცემული სასტიკი გაკეკვილი (უნდა ეფიქრო, რომ მას აქეთ მეფეს სპარსული ქუდი ალარ დიეზურავს) და მაღლობის ნიშნად დიდებული საჩუქარი კარზე მოაყენა.

ამას შემდეგ გავიდა კიდევ დიდი ხანი. ინგილო „გოგოცუნა“ ინგილო დედაკაცად გადაქცა. გამოზარდა ორი უებარი პატრიოტი შვილი, რომელნიც ბოლოს კრწანისის ველზე უნდა გამოტყეულ, ეგრეთვე deus ex machinâ საეთ, მეფეს ვერ ეცოდინა უნდა ამოუდგეს და მის მოსახელეს ტყეიებს და მახეკილს თვითონ იბეედრებდეს. იმათ, ცნობილი ალეტორის მოწმობით, არა ერთ გზის გაკეკვილს მოელი მტრის ჯარი, მაგრამ როგორც გმირის ჩეეულებაა, რაკი მეფე დამარცხდა, ბოლოს ისინიც ბრძოლის ველზე უნდა დაცემულიყეე?. ახლა ეიკითხოთ, როგორ მიიღებდა ინგილო დედა თავის ორი მამაკაცი— შვილების სიკვდილს?

აქაც deus ex machinâ-საეთ თვალ-წინ წამოგეიდება მეორე ხერხეულიძაანთ დედა თავისი პატრიოტული გულ-ცივი სიტყვებით, თუ თვით ალეტორს არ დაეეჯერეთ, რომ დედა ამ დროს მშეუხარებით ატანჯეებოდაო.

„მაგრამ ნუ გაუსარდებთ მტერ,ს“—ეთაეეს ასე თავის თხზეულებს ეწონადი ალეტორი და განაგრძობს ამ კიდევ ზეეეს ალაბარკის ინგილო დედა: „ღვთის წყალობით, მე კიდევ მეკეს ოთხი კაეი და ოთხი ქალი. (გაკრანანი საყოფეერი დედ ეი ეოფეალ, თუ შენც დამეთანხეეეი, ბატონეეალო!) მე მათ დაეზრდი უფრო ეეკეთესს, უფრო ტკეეს მხეეჯალე მამეალის შვილებსთ და ისინი სხვა ქართველი დედეების აღზრდილ მამეალის შვილებთან ერთათ კაკეეს ალეარ ტეერს სამაგალითოს და ჩვენს საქართველოს დაეეეეეენ ბედნიერს გზზეს“.

ეფეერუმ, ინგილო დედაკაცო შენს მამეულის შვილობას! მაგრამ ჩვენ ერთი გეკეკვირეებს: უბრალო ინგილო ელეების ქალი ასეთი შეგნებული სამშობლოს გმირი როგორ გამოიედა იმ დროს და იმ საზოგადოებრივ გარემოებაში.

ძმათა ხერხეულიძეთა დედა რომ ყოფილიყო შეგნებული გმირი დედაკაცი გიორგი საკაძის დროს, ეს კიდევ მესმის, რადგან ეს ეოფილა წოდებაში იმ დროს იყო პატრიოტული განეითარების დაწესებულებანი, ჩვენი მონასტრების სკოლები, მეფისა და სამღვდელოების მოძღვრება, უმაღლეს წოდებათა ქალების ოჯახში და მონასტრებში აღზრდა; ბოლოს თვით თავად-აზნაურობა, როგორც სამხედრო წოდება, საკმაო მაგალითებს უჩვენებდა თავის წრის ქალებს სამშობლოს საყვარულს ცნობიერად შეთვისებისათვის; მაგრამ ინგილო ელეების ქალი და ასეთი პატრიოტული-ფილოსოფიური მსჯელობა, ნება თქეენია და ეს ხელოვნების წინააღმდეგია და ცხოვრების სინამდვილეს მოკლებული. ეს მხოლოთ ალეტორის ტენდენციის ნაწარმოებია, ალეტორის აზრები და სიტყვები, ინგილო „გოგოცუნას“ ქერქში გახეეული, წარმოშობილი იმ ცოტე და ხელოვნების გამათხსრებელი ტენდენციის მიერ, რომელმაც ჩვენში დაბადა მეოთხმოცე წლებში „ტეტიათა მოტრფიალე“ ბუნდი, - როგორც ეს მომართულება ერთმა ჩვენმა კრიტიკოსმა მკაფიოთ განმარტა—რომელსაც იდეალთან მხოლოთ დაბალი წოდების ნაწილი ჩვენი ერისა მიაჩნდა. მხოლოთ ამ ნაწილს აღიარებდა იგი ერათ და საგანთ ხელოვნური ლიტერატურის ყურადღებისა. მათი აზრით საქართველოს ერის ნამდვილი ხსნა მხოლოთ გაუნათლებელი გლეხკაცობის საშოდან უნდა წარმოდგესო. ამ სუერაშია საქართველოს ერის იდეალი, ნიჭ, გენიოსობა და ყოველნაირი დარგი წარმატებისაო. ამ საშოდან წარმომდგარი ტიპი აღუზრდელათაც და გაუნათლებელთაც საკმაოთ განეითარებულია, როგორც მაგალითათ ამ რუმენის მიმდეკარმა ალეტორმა ჩვენი ინგილო „გოგუცუნა“, რომელიც არსად არ გამოზდილა, არსად არ უსწავლია, მაგრამ მსჯელობაში, ცოდნაში და პატრიოტულ გრძნობაში თვით უმაღლესთ გონებაგანეითარებულს და მის ტიპათ გამომსახეველს ჩვენ პატივცემულ ალეტორზედაც კი მაღლა დაყენა.

ამ სახით „ტეტიათა მოტრფიალე“ ტენდენციამ, რომლის ტიპიური წარმომდგენელი არის „ინგილო ქალის“ დაწერეიც, მეოთხმოცე წლებში ჩვენი ლიტერატურის ნამდვილ ხელოვნებას გზაზე გადაახვევინა და დაანარა ქართულ ლიტერატურაში ცრუ ტენდენციის გამომხატეველი მიმართულება. აი, ასეთი ლიტერატურული მიმართულების ნაყოფი გახლავთ სნეკთა შორის ეს სასალო თხზეულებაც—„ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი“.

მით უფრო შეუსაბამოა, ასეთი ცრუ გამოხატულების მოთხრობა რომ ისტამბმოდეს საყმაწვილო ჟურნალ „ჯეჯილში“. ალბათ ამ მოსაზრებით ხელმძღვანელობდა „ჯეჯილის“ რედაქცია, რომ „ერეკლე მეფე და ინგილო ქალი“ არ დაუსტამბავს თავის ფურცლებზე. თუმცა თვით ალტორი ამ თხზეულებისა კი ვეკეკერებს, რომ ეს ამბავი თვით ხალხიდან არის აღებულია, მაგრამ ამაზე იტყეიან: „ფაცი ვერ ეკეს, ბოლო ვეკეკერებსო“. პირველი პედაგოგიური პრინციპი ის არის, რომ ნორჩ ახალგაზრდას გაზეიადებული და ზ̃ლოვანების შეუფერებელი მოთხრობები არ მიაწოდონ საკითხავათ. იმას უნდა ავარჯიშებდენ მარტივი და ნამდვილი საბაეშო ცხოვრების მაგალი-

თებით. ხოლო ბავშის ალაპარაკება დიდებისებურათ, პატრიოტული მეტყველიკური სიტყვების გაგონება, ცრუ წარმოდგენის სურათების გაცრობა ყმაწვილის გონებას კი არ აკეთრებს, აღრე გამოიფიტების და დაეკარგნებს.

ჩვენ არ ეიცით, რითი ხელმძღვანელობდა წერა-კითხვის გამკეობა, რომ ასეთი ცრუ-გამოხატულების სურათი გამოუცია ხალხის საკითხავათ. ერთი ეკითხოთ პატიეცემულ წერა-კითხვის გამკეობას, რა გაგლენა უნდა ჰქონდეს ასეთ სახალხო მოთხრობებს თვით ხალხის გონებრივე განვითარებაზე? —არაფერი. ხალხი ამისთანა დაუკერებელს და გაზვიადებულს ამბავს რომ წაკითხავს, მაშინვე პირს იბრუნებს და იტყვის: ეგ ან ზღაპარია, ან და ის ჩვენი სახელოვანი მეფე ერეკლე დიდი მეფე კი არ ყოფილა, არამედ უბრალო ეინმე.

XX.

მკითხველისადმი

ცილისწამებით ბეზღობა.

ეს აქეთ, რაც ქართული ჭორის ფურცელი გაეგონენდა და ლიტერატურის ასპარეზზე გამოეიდენ განუეთარებელნი, ზნეწამხდარნი კალმის კაცები, რომელთაც კარგათ შეუგნიათ დაბალი გონების და ზნეობის მქონე ურდოს გულისპასუხი და ამათ შესაფერს სულიერს საზრდოსაც აწოდებენ, გასაკვირველი არ უნდა იყოს, თუ ჩვენი ქეყანის კუთხეები ზნეობით თანდათან ეცემიან. მიუცილებლათ უარესსაც უნდა მოეველოდეთ. იქ, სადაც ეიერწახსნილის ცილისწამებას, ბეზღობას და მდაბალი ხარისხის შურისძიებას ნიადაგი აქვს, სადაც ყოველ კარგს და ეკეთილ მოელენას სასაცილოთ იგდებენ, ხმა მაღლა ჰქადაგებენ ნამდვილი მოღვაწეების დეენას, კაეშირი შეუკრავთ, ჩარჩ-მედგქნე ქურდაცაცებთან და ყაჩაღნებს მეპატრონეებთან, რომ ყოველი მართლის მთქმელი განეაქეოთ და მოოლოთ ჩვენ ეიასპარეზოთო, რატომ მთელმა ერმა იარაღს არ უნდა მოჰკიდოს ხელი და საეგზაკო ასპარეზზე არ უნდა გამოეიდეს.

ბაბ, რა გასაკვირველია, ზნეობრიეი სულ-დაცემულობა გაერცელდეს იმ ურდოში, რომლის წასაკითხათ ასეთ ცილისწამების წერენ:

„ღმერთ ერის გიორგი წერეთლის ქადაგება გამარ-თლდეს ძის და სიბეღნიერთა (?) და სიმკერდლო სულართველოდ კი ერა, სასთორეთთა გაკადიტეს (?!) ხალხის თაკდმ., რადგან ეიწალეს ბრეგანერეეეს“.

მეტი ზნეწამხდრობა რაღა იქნება, როცა ნამდვილი ყაჩაღი ბექეფითი სიტყეეთი ყაჩაღების გამრავლებაზე წეწეენს და იქცდნის, ცრემლებს ღერის.

იმედ-გადწყეეტილი.

იდი ხანია ქეეანაა
ნაღველის ბუდეთ ესახადი,
ეიოდი მასში ეერას დროს
სიხარულს ეერა ენახადი...

—

მაგრამ მაინც კი ნაზათა
გულში რაღაცა ჰკრთებოდა
ჭ ნაღველთან გაესილს გონებას
სასიმოეწოთ ხედებოდა.

—

რა იყო ესე?—იმედი,
რომელიც ჩამჩურჩულებდა
ჭ მომხიბლაეი სიტყეებით
რაღასაც მაიმედებდა:

—

„გულს ნუ გაიტეს, ქეეანა
ლამაზათ აეედებაო
და სასურველი ყეელანეთეს
სიმართლე დამყარდებაო.

—

„ეაკაცობრიობა იპოენის
იმ იდეალის კარსაო,
რომელიც ბედნიერებას
მოჰფენს მთასა და ბარსაო“...

—

მეც ეიჯერებდი!.. ყველა ეს
ჭეშმარიტებათ მიმაჩნდა,
მაგრამ ახლა კი ლაბვართა
გულს მწარე დაღი დაჰაჩნდა.

—

დამეხშო ყველა გრძნობანი
და გულმაც შეწყეტა ძგერა...
რა ენა, როს კაცობრიობის
ბედნიერება არ მჯერა...

ძველი საბერძნეთის ქალი-პოეტი საფო.

და ან რა არის ის გრძნობა, „ბედნიერებათ“ ხმობილი? ამიერიდან ის ჩემგან იყეს კრული და ეშობილი...

—

მხოლოთ იგია მიზეზი კაცობრიობის წყლულისა: იმის ძებნაში დავკარგე ღ ხენა—სიმშვიდე გულისა...

ბ. დეკანოზიშვილი.

წერილები ინგლისიდან.

III. *)

ინგლისელის შეხედულობა ფულზე

ინგლისელის შრომის მოყვარეობა, დაუსრულებელი საქმიანობა და მოძრაობა საარაკოთ არის გადაქცეული. უნდა მოხდიდეთ აქ რომ გაიგონოთ time is money—დრო ფულია. ის ყველაფერს ფულოთ აფასებს, ოქროს სასწორზე ვაჭაქს. არსად ფულს იმდენი ძალა და პატივი არა აქვს, როგორც აქ ფული გაქვს—ყველაფერი გაქვს. სიმდიდრე ინგლისელის იდეალია, ის მუდამ მილიონებზე ოცნებობს. ფულით აქ შეგიძლიათ ის გაკეთოთ, რის გაკეთება არსად არ შეიძლება. თქვენ იქნებთ პირველი მფარველი ხელოვნებისა, სწავლა-განათლებისა, სხვა-და-სხვა საქმეელ მოკმედო საზოგადოებისა და სხვ. თქვენ ხართ წვერი ოქსფორდის უნივერსიტეტის, ბრიტანიის მუზეუმის, სამეფო საზოგადოებისა და, ასე განისჯეთ, ლორდთა პალატისაც. ერთი სიტყვეთ, ხართ ყველაფერი, რაც კი მოგეკვეფეფებათ თუ ფული გაქვთ. „A man of wealth is dubled a man of worfh“—შეძლებული კაცი ორმაგი ღირსებისაა—ამბობს ინგლისელი. მას თუ ეისმენ ქება უნდა, ასე იტყვის: ძალიან მდიდარია, ან ვგარიანთან მდიდარია, ან უბრალოთო, მდიდარია და თანაზმათ მისი შეძლებისა აფასებს მის კაცობას, პატიოსნებას, სათნოებას და სხვ. კეთილ-შობილი და მდიდარი თითქმის ერთი-და იმაეკე ნიშნავს. როცა იტყვის ის კეთილ'შობილიაო, ამით თქმულია აგრეთვე ის, მდიდარიაო და viel versa. აქ ფრანკობით და ზილინგობით ლაპარაკი სისაწყლეა, ინგლისელი ამას წერილ გრო'შებს უძახის. ის ყოველთვის იტყვის ერთი გირვანქა ოქროო. ანგარი'შობს გირვანქობით და არა მისხლობით.

ინგლისელი შეურაკცყოფაეს, გალახვას, დაჭრას—ყველაფერს ფულზე ანკარი'შობს და თანაზმათ ამისა ირიელებს: ამა და ამან ამდენი გირვანქა ოქროო ზარალი მომაყენაო. ასეთი მაგალითებით სავსეა გაზეთები. აი რამდენიმე:

. ერთ ბაეშს ეიღაცის ძაღლმა უკბინა, მშობლებმა ძაღლის პატრონს უჩივეეს ასი ოქროო ზარალი. მოსამართლემ მიუსაჯა.

შუაღამისას ქუჩაზე ეტლმა გამოირბინა, წამოედო თეატრის წინ დაყრილი მიწას და კიოს და გადატრიალდა. მეეტლე მოკედა. მისმა ცოლმა იჩიველა: ჩემი ქმრის სიკედილის მიზეზია თეატრის მოსმსტერეთა დაუდეკრობა და გთხოეთ 250 ოქროო მომესაჯოსო. თეატრის წარმომადგენელი ამტკიცებდა: ჩვენი კი არა თვითონ მეეტლის გაუფრთხილებლობაა ეტლის წაქცეეის მიზეზიო, ურა ცხენი ყადდო. მოსამართლემ ეს ეერ იცნო სბუთიან პასუხით და ქალს ფული მიუსაჯა.

ერთმა ახალგაზდა ყმაწვილმა საცოლო დანიშნა. რამდენსაეე ხანს შემდეგ ეზრი შეიცვალა. ქალს წერილი მისწერა: ამა და ამ მიზეზის გამო ცოლს არ ეირთავო. და გთხოეთ ეს სახეში მიიღოთო. ქალის მშობლებმა 300 ოქროო ზარალი უნიეოეს და გადახდეეინეს.

მოსამსახურე გოგომ თავის ბატონს უჩიელა 50 ოქროო ზარალი მეურაკცხოეოფისათეის. მას ეთქეა ჩემი მოსამსახურე იმიტომ დაეთბოეე, რომ ფეხმძიმეთ იყოეო, რაც ტყეელი გამოდგა.

აი, რანაირი საქმეები აქეს ჯენტრი მსაჯულს გასარჩეენი. ყველაფერი ფულოთ იზომება. სულ ფული და ფული.

ინგლისელის შეხედულობას ფულზე ნათლათ ხატავს შემდეგი ნამდეილი ამბაეი, რომელიც ამ რამდენსამე წლის წინათ აქ მოხდა.

ერთმა შეძლებულმა ეიპარმა, ქაკსონმა, ცოლი შეიერთო. ცოტახანს შემდეგ ქალს შეაშინია ცელილება, გულ-ც�იება, და ხ'ნირათ, გარეთ, სასეირნოთ წასელა. შემდეგ დიდი ძიებისა გაიგო, რომ ქალის პირეველი საქმრო, ლორდი ბუტეფფელი, რომელიც ამერიკაში წაეიდა და ყველას ეგონა მოკედო, უკანეე დაბრუნებულეა, და, აი, დაიწყო დრამა. ის ამერიკიდან თურმე ყოველთვის წერდა თავის საცოლოს, მაგრამ ეს არასოდეს არ ღებულობდა, რადგანაც მშობლები წერილებს იკეერდენ და ქალს ეუბნებოდენ: ხომ ხედავ, „ის“-მენ მიერ ამოჩემებული აღარ გეწერს, და-

*) იხ. „ᲙᲘᲜᲐᲚᲘ“ № 27.

ჰერკულესი ძველი საბერძნეთის უპირველესი გმირი.

გივიწყა, ჩვენ მაინც არასოდეს ნებას არ მოგცემდით პროტესტანტის სარწმუნოების კაცზე გათხოვებისასაო. ასე ქალს გულიააყრევინეს და ბოლოს სხვას მიათხოვეს. მაგრამ ახლა ეს ყველაფერი გამოაშკარავდა. ქალი ქმრის მოღალატე შეიქმნა. ქმრისაგან ეს ჯერ-ჯერობით დაფარულია. ქალი, როგორც ძლიერ ღვთის-მმოსავი, შობის წინა დღეს საყდარში წავიდა აღსარების მისაცემათ. უცდის თავის ჯერს.

უცებ მივიდა მასთან ერთი ღვდელი და უთხრა: წამომყევი. შევიდენ აღსარების ოთახში და ქალმაც ყოველივე თავისი შეცოდებანი უამბო, თანაც გაუტყდა მის კავშირს ლორდ ბოუტერფელთან. წამოდგა, შეხედა ღვდელს, იკივლა და გარეთ გამოვარდა; ეს ღვდელი მისი ქმარი იყო. დარეტიანებული ქალი გაიქცა სახლისაკენ. იქ კი დახვდა ლორდი, ქალს მისთვის არ მიუხედია, პირ-და-პირ თავის

საწოლ ოთახში შეეიდა. ეს სტუმარიც თან შეჰყვა და ამ დროს კიდევაც მოეიდა ქმარი.

— პირეელათ, მოწყალეო ხელწიფევ, თავი უნდა გაგაცნოთ. მე ვარ ჟაკსონი; ეს ქალბატონი ჩემი ცოლი გახლავს.

— ეგ ახლა სულ ერთია, თქვენი მეუღლე ამას შემდეგ ეელარ მოითმენს.— მე კი ეფიქრობდი, ვილაცამ მიღალატა, მაგრამ დღემდე ვერ გამეგო სინამდვილე, მიუგო ლორდმა.

— მაშ ერთ-ერთი ჩვენგანი მეტია ამ ქვეყანაზე. მე ვითხოვ სასიკვდილო დუელს.

ლორდმა სრულიად აუჩქარებლივ ჯიბიდან ამოიღო ბანკის ბილეთები და ცივათ, ჩვეულებრივი კილოთი მიუგო:

— ეს, ჩემო ბატონო, შეიძლება კიდევ საფრანგეთში მოხდეს, მაგრამ ინგლისში, სადაც ყველაფერს თავისი ფასი აქვს, შეურაცხყოფა სისხლით არ განიბანება. რამდენათ ღირს ის ზარალი, რომელიც მე, როგორც ამ ქალის ქმარს, მოგაყენეთ? თუ ათი ათასი ოქრო საკმარისი ფასია, მზათა ვარ, აქვე დაგითვალო.

ჟაკსონი, რომელიც საფრანგეთში იყო გაზდილი, სრულიად აიმღვრა ასეთი ვაჭრული პასუხით. დიდხანს პასუხი ვერ მოახერხა. ბოლოს წამოდგა სავარძელიდან და ათრთოლებული ხმით უთხრა:— ჩემ თანამემამულეებში მე ბევრ ნაკლს ვხედავდი, მაგრამ ვაჟკაცებათ კი ყოველთვის ვთვლიდი. თქვენ უეჭველია არ გსურთ ლაჩრის სახელი დაიმსახუროთ, მით უფრო რომ ჯარში მსახურობთ...

— თქვენ უკეთ იცით, გააწყვეტია ბოუტერფელმა, რომ ინგლისში, როგორც მოგახსენეთ, ამ გვარ შეურაცხყოფას ისეთივე ფასი აქვს, როგორც ბანკის ბილეთებს. ხოლო თუ მაინც-და-მაინც ბრძოლა გსურთ, მზათა ვარ.

მოხდა დუელი, ჟაკსონი მოკლულ იქმნა, ხოლი ცოლი ჯავრით ადრე გადაიცვალა.

აი, აქედან აშკარაა ინგლისელის აზრი ფულზე. ლორდი ბოუტეფელი ნამდვილი ინგლისელია. ხოლო ჟაკსონი საფრანგეთში გაზდილია და რამოდენათმე გაფრანგებულია.

აქაურობას ნათლათ ხატავს ფრანგული თქმულება“:

„La vertu sans argent est un meuble inutilë სათნოება უფულოთ უსარგებლო სამკაულია.

მართლაც, არაფრის გაკეთება უფულოთ არ შეგიძლიათ. შეიძლება იყოთ ნიჭიერი, პატიოსანი, სათნო ხასიათისა—ყველაფერში ჩინებული, მაგრამ თუ ფული არ გაქეთ ეს თქვენი თვისებები „უსარგებლო სამკაულია“. თქვენ მათ ვერაფერში გამოიყენებთ; გარეთ ვერ გამოიტანთ, ვერ გამოაჩენთ. ინგლისელს კი არაფერი უნდა ისეთი, რის დანახვა, გამოჩენა არ შეიძლება. აი, მაგ. მას ესმეს სასარგებლოთ ხელისმოწერა თხოვეს, ის აწერს რომ მისცემს ერთ ოქროს და მით კმაყოფილია, ჩემი გულ-კეთილობა საქმით დაუმტკიცეო. ის სასიამოვნოთ თვლის სტუმრის მიღებას, ხელ გაშლილობას და სხვ. მაგრამ უფულოთ არც ერთი ეს არ შეუძლია.

ამ-ტომ, აქ ფული პატარა კი არა დიდი ღმერთია. არსად ფულის შეძენის სურვილი ისე მძლავრი არ არის, როგორ აქ. ფულის მოგებისათვის ინგლისელი ყველგან წავა. მთა-გორას გაპობს, ზღვას გაცურავს, ხმელეთს შემოირბენს. ერთ ჩემ ნაცნობ მანდილოსანს 14 შვილი ჰყავს (ესეც ინგლისელი ქალის ნაყოფიერობა), ამათში სამი: ერთი ქალი და ორი ვაჟი, შინ ყავს, დანარჩენი კი გაბნეულია მთელ ქვეყანაზე, ორი აფრიკაშია, ერთი ავსტრალიაში, ერთი სანდვიჩევის კუნძულზე, სამი ამერიკაში, ინდოეთში, ევროპაში—ყველგან. ასე შორს რატომ გაგიშვიათ თქვენი ვაჟები, ვკითხე მე.

— ეს რა შორს არის! ახლანდელ დროში ალარაფერია შორს მე მაინც ვინ მკითხა, თვითონ წავიდნენ, ფულს ეძებენო. მომიგო პატივცემულმა დედამ.

ამათ წასვლა-მოსვლა არაფრათ მიაჩნიათ. გინდ აფრიკაში გამგზავრებულან და გინდ ლივერპულში. არც შიში, არც გაკვირვება.

— გთხოვთ მომცეთ კალკუტის ბილეთი, მომესმა ერთხელ სადგურის კასასთან, ისეთი ჩვეულებრივი კილოთი წარმოთქმული, ვითომ ეს ქალაქი ინდოეთში კი არა, ლონდონის საგრაფოში იყოს. მოვიხედე, დავინახე ერთი ახალგაზდა კაცი, პატარა ჩამადნით ხელში. არც გამოცილება და ცრემლები, არც გულ-დაწყვეტილება და აღელვება—არაფერი ქართველური; ყველაფერი ინგლისური.

სწორეთ, რომ სასიამოვნოა კასასთან გაჩერება და ყურის გდება, ვინ იცის რა და რა ქალაქს და ქვეყნის სახელი არ გესმით. მხოლოთ ცის მნათობებია გამორჩენილი და, მე მგონია, იქაც რომ წასვლა შეიძლებოდეს, უთუოთ პირველათ ინგლისელი წავიდოდა, და იცით რისთვის? ფულის მოსაგებათ!

— სად წასულა ის თქვენი მეგობარი, ვკითხე ჩემ სახლის პატრონის შვილს.

— არსად, აგერ, სამხრეთ ავსტრალიაშიო! მომიგო მან.

არ შევცდებით, რომ ვთქვათ, ფულის გამერთებამ შექმნა ინგლისის ერი დიდებულ ერათ. ფულის შეძენა—ეს ის ჩარხია, რომე-

ლიც ატრიალებს დდდს და პატარას, ღარიბს და მდიდარს, სწავლულს და უსწავლელს. ყოველი კაცი შრომობს, მოძრაობს, მოქმეთთ არაერი ზნის და ბუზზესს არ ითელის. ინგლისელი ფულის მოკებას უწოდებს make money – ფულის გაკეთება ე. ი. ფულის შემძენი მომქმედი, შრომის მოყვარე უნდა იყოსო. სიზარმაცე მისთვის არ სუფევეს. შრომა, ეკრრობა, აღებ-მიცემობა არაფის არ ეთაკილება. არაკოლის დიუკის ეაკი ლოეერპულში ჩაით ეაჭრობს. დედოფლის ახლო ნათესავნი და თვით ტახტის მემკვიდრე, ეალისის პრინცი, სხვა-და-სხვა სამრეწველო საზოგადოების წევრია. ესენი ისე ყიდულობენ და ჰყიდიან აქციებს, როგორც უბრალო მომამკადი. ინგლისელი სიკეთილის ყმს შეიძს ასე ლალოკავს: შეილო, შეიძინე ფული, გამეორებ, კაცი თუ გინდა გახდე, ფული შეიძინე.

ეს საყოველთაო ფულის გამოკიდება ბაგეს მათ შორის საშინელ ბრძოლას, მეტოქეობას, კონკურენციას. თითოეული თავისთვის მოქმედობს, თავის ინტერესებს ეძიებს. ის „მე"-ს (J) წერს დიდი ასოთი, ხოლო „თქვენ" (jou) პატარათი. ფულის მოგებაში სიბრალული, გულ-ჩვილობა არ სუფევს. აქ ისმის მხოლოთ ერთი: არიქა, ვინ ხართ პირველი! ყველა იჩქარის, მირბის, მორბის, ნაკლებ დროში რაც შეიძლება, მეტს აკეთებს. ლონდონის ძველი ქალაქი – სიტი – (ასაკ ქვეეთი გაეიცნობთ) წარმოადგეს ერთ შესანშნავ მაგალითს, თუ რის გაკეთება და ამოძრავება შეძლებია ადამიანს.

შედეთ მაღაზიაში, თქვენი ლაპარაკი მოკლე უნდა იყოს, ეაკანი ფასს გეტყვეთ, მეორეთ რომ შეელაპარაკო საქონელს უკანეე წაიღებს და ზურგს შემოგიბრუნებს, დრო ფულიაო. შარშან აქ ერთ ცირკში წარმოდგენაან სტამბოლის ბაზარი, სადაც როგორც ჩვენში, ეაჭარი მეშტარს ეპატიჟება, თავ-ს საქონელს აქებს, ებედოს, ფიცავს და სხ. აი, ეს სცენა ჯერაც არ დავიწყებია ინგლისელს. დიდ გარეკეფრებით მოგიყვებიან: იცით რა გითხრათ, სტამბოლში თურმე ეაჭრები თავისსაეე საქონელს აქებენ და ასე მეშტარს იზიდავენო.—ეს ჩემთვის ძალიან ძველი ამბავია, ეუთხარი ერთს. —როგორ? თქვენშიაც თათრული წესია? როგორ არ რეცხვენიათ თავისაეე ნიეთის ქებისო. ან კიდეე რას იგებენ, თუ კი ამდენ დროს ლაყბობაში ჩკარგვენო.—დროს ჩვენში ფასი არა აქვს-მეთქვი – მივუგე. ეს ისეთ ახალ ამბათ მიიღეს, ეითომ ერთი ამერიკა აღმოგეჩინოს.

აქ ეერ წარმოიდგენდეე ისეთ კაცს, რომელიც რამეს არ აწარმოებს და „ფულს არ აკეთებს". ყველას პირზე აკერია business—ე. ი. ისეთი საქმე, რომელსაც ფული შემოაქვს. ჩემი „უსაქმობით" ერთხელ ერთი ინგლისელი ძალიან გაეკვირეე, აი, როგორ: ლონდონში ღამე ჩამოვედი და მახლობელ სასტუმროში ჩამოეხტი—ოთახი!—ამაეე წუთში. მომეგებენ ოქიდან, აქედან და იქაეე ერთ პატარა ოთახში შემიყვანეს. ბარგიც თან მომიწყვეს. ორ წუთს შემდეგ შემოვიდა ერთი მოხუცი და ჩემ გვერდზე დაჯდა.

— თქვენ უცხოელი უნდა იყოთ, საიდან? შემეკითხა მეზობელი.

— თფილისიდან, ახლა კი გერმანიიდან მოვდივარ.

— ჰო, კაი, ქვეყნიდან ყოფილხართ, თქვენ უთუოთ ფრანგულს ლაპარაკობთ, თფილისში ხომ ერთთავეთ ფრანგულს ლაპარაკობენ, ინგლისურს კი ძლიერ ცოტას, მკონ, –გულდაწყვეტით დაამოწმეა ინგლისელმა.

— დიახ, ინგლისურს აშეიათთ, თუმცა... ის იყო უნდა მეთქეა ფრანგეუთთანაკ მწარალთთ ეართმეთქი, რომ მეკარეგმ გარეთ გაიხმო და მით იხსნა საქართველო სიტკეეენისაგან. ცოტა ხანს შემდეგ უკანეე შემობრუნდა ნაკნობი.

— ერთი მიბრძანეთ, დაიწყო ახლა ფრანგულთ, რაზე მოსაუღხართ, უეჭველია საეაჭროთ, მაგრამ აქედან წაღებული საქონელი იქ ძვირათ უნდა ღირდეს.

— არა მე ეაჭარი არა ეარ, გაფწყვეტინე საუბარი, მე ჩამოვედი ისე ინგლისის სანახავათ.

— როგორ თუ ისე? ერთბაშათ მომახალა მან მაშ არაფერს აწარმოებთ? ახალგაზდა კაცი უსაქმოთ... ძალიან იშეიათია, თქვენი ხნის კაცს უკეე იმდენი მოეგოს, რომ რენტეთ იცხოროს. კიდეე უნდოდა რაღაც ეთქეა, მაგრამ ჩვენი ოთახი დაიძრა და თეალის დახამაგებაში ერთმანეთს დაეშორდით, სხვა-და-სხვა სართულზე გადაეედით, ხოლო მისი სიტყვები „საქმე, წარმოება, რენტი" ახლაც კი ყურში მესმის.

სახლგარ გარეულდა.

(შემდეგი იქნება).

ხალხური ლექსი.

(გაგონილ და ჩაწერი თუშეთში. ი. გომელაურის მიერ.)

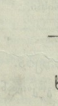

მერთო რა დიდი ბრალია
ვრეკ ქალაქისა;
სიეკვდილი ნეფე კრეკლის

საწყინარია ღვთისაო!..
ბაკურანილ პტრონა შეიდეს
ჯარი ჭეკეს ბუსეფრმნისაო;
გიორგი ნეფეს შეიდი
შეეპრძოლეს ღვთითაო:
ტეი ბაკბუნეს ხეკნურეს—
„ო

დამშეიდა ღმისაო!..“
ეგ რო ხეკნურეთ შეიტეეს,
ეკეშეი ჩიიეეს ტანეზეა—
ანაკეკის ეკლეიდეს
ჯარი ლეკ ბეკლისო;
ხამოდეკეს ხაერისაოს,
თეკლი ადეკეს ღვთისაო;
მასიროაეელი ეკეკ
გიორგი ნეფეს შეიდესაო.
გამოეკეთისკენ ანაკეკს,
ბზე ეფეინეკ პიროსაო!..
პიროდა-პიროდ ბაკეკდეკეთან
ჯარეი ოროს ქმისაო...
შეკეზე ჩაკეარი ეკალი,
ოეეს ან ატანს პიროსი,
ანა ენილ შეკადილ სანი
ბეეეკ ბაკს ზარაბეზნისაო;
დიდი ეკიქეს ეურეკეკლო
ეიბანეკეს ინეს ღვთისაი:
ადან ჩაეეკეს ხეკნეკნი,
ეკეკეს ამოდის ხეკლისი.
ბაკრეკნდეკ სადამო ხანზე
ცნოაა ან ჭეკონდათ მეკეკრისაი.
ღმეკოო, ან დიდი ბრალი
ბანდ დამრჩენ ბეკეკეისაი!..
ეკმეკეიდეკ ეკინეკეკეს
ბეკეა ეეეკეს ხისაი...
მიე ბაკეკეიეთ, ბეიმაი...
ახეკლოზეა ღვთისაი!!
ბეკლზე მიეკინ მიდეკი
შეკი ჩაეეკეკ მზისაი,
ხეთი ბაკდეკეკ ხეკეესი,
ეთდეკ მოსაკლის ბეკრისაი...

V

პროვინციის ვითარება.

(ბაკეკრეკეანი ეკურის ეხოეკეიდან).

(დასასრული *)

ბ ისაკ ეუნანეეს ეურიის და საზოგადოთ იმერეთის სოფლეკნი, იმას ადვილად შეეეძლია წარმოიდგინოს, თუ რა არის ეს ბაეეანტეული მოსახლობა. ეურიაში ცალკე მეოჯახე მარტო სახლკარი კი არა აქეს განცალკეეებული სხვა მეოჯახეებაგან: ის განცალკეებულია სხვებიდან, თავის მეზობლებიდან, თავისა საკუთარი, საკარისათ მოზრდილი ეზოთი. რომელშიაც მას ყანაკე აქეს და ბალნა, ეენანიც და საძოვარიც. ეურიის მეოჯახე კაცი ყოველ ეგარ ლონისძიებას ხმარობს, რომ ყველაფერი თავის შემოეობილი ეზოში ჰქონდეს და მის მიეზე სხეეაპნ, სხეისმა საკონელმა, ფეხი არ დაადგას. ამ მოთხოვნილებას ცოტა მიეზ ვერ დაკმაყოფილებს, რის გამო, ყველა ეუდამ იმას ცდილობს, რომ რაც შეიძლება თავისი ეზო გაიფართოეოს. მაგრამ ამ გაფართოებებას ხელს უშლის ორნაირი ეარემოება: ერთი ისა, რომ ახალ მეოჯახეთა რიცხეი ერთი ორათ მატულობს, რომლებიც ცალკე სახლ-კართან ერთათ ცალკე ეზოსაც საჭიროებენ, და ეინაიდგან ახალი მიეზის შექმნა შეუძლებელია, ძველი მამეული უნდა დანაწილდეს მეოჯახეთა გამრავლების თანაბრათ; ამ ნარეთან მცირდება და კნინდება ცალკე მეოჯახის ეზო. მეორე გარემოება, რომელიც ეზოს გაფართოებას ხელს უშლის მდგომრეობის იმაში, რომ ხალხს გამრავლების გ�მიეზ ძლიერ გაძვირდა და, მოკეესენებათ, სოფელში, ეურიის სოფელში განსაკუთრებითი, ფულით მდიდარი ძლიერ იშეიათათ მოიპოეება. ასეა თუ იმე, მხოლოთ ის კი უნდა ეთქეა, რომ ამ ჟამთ თითქმის მთელი ეურია, გარდა ზოგიერთი მიეეალი ადგილებისა და ტყეებისა, ეზოებათ არის გადაქცეეული, იგი დაწინაედა: აქ კაცი ყოველგან ორეოობეს შეაგრძნობს თავის თავს.

ეს დაჩიხეა იმდენათ საკრძნობელია დღეს ეურიაში, რომ ოოცა ქამის შესახებ დაიწყეს აქ ლაპარაკი, ხალხი ძლიერ დაეიქრდა, მას ძალა-უნებეურათ მოაგონდა ძველი დრო. ხალხს აზრით, ქამი იქნება, თუ სხეა რამე ჭირი, უსათუოთ უნდა გაჩნდეს, რომ ასე გაბრძოლებული მოსახლობა ცოტათი მაინც შეამცირონს, თვარა რა ეშეელება ამოდენა ხალხს; ყოველთვის რომ ასე იმრაელოს, ხომ ერთი მეორეს უნდა გადაეჯდეს თავზე, რადგანაც ყველასათეის ადგილი აღარ იქნება. ჯერ ახლაც აღარ არის აქ თავისუფალი მიწა, საქონელი ეზოს გარეთ ეეალ გამოგეიშეა, რადგანაც ორეობეშიც რა უნდა იმეოოსო, და კიდეე რომ გამრავლდეს, შენი მტერი, მაშინ ჩვენ ერთი მეორეს თავები უნდა დაეუტეხოთო. დღესაც ვერ გაგეიტანია ერთმანეთი, თვარა მაშინ რაღა იქნებაო. წინეთაც, ე. ი. ქამის წინ, ასე გამრავლებული იყო ხალხი, მაგრამ ქამს ამოეწე�eტა; მხოლოთ აკერეკერ დარჩენილიყეენ. მერე ხელ-ახლა გამრავლდა, და დღეს იმ ზომამდეა ხალხი გამრავლებული, რომ ან ქამმა, ან სხეა რაიმე ჭირმა თუ არ ამოეწეიტა იგი, არ ეიცით, რა გეეშეელებაო. ამნაირი ზაეი ფიქრები

*) იხ. „კეკლი“ № 28.

ალაჩრა ამ მართლა შაი ჭირის ამბებმა გურულებს. აქ იმის გამოკელვერის ადგილი არ არის, თუ რამ დაბადა ხალხში ამ ნაირი აზრი. ცხადია მხოლოთ ის, რომ ამაში მამულის სიყვარო

ს და დაჩიხვის პირველი ადგილი უნდა ეჭიროს. თვით რუმენაში ყველაზე უფრო საუკეთოო და დაუჯერებელი ის არის, რომ ეთთომც გურიაში ქამბილის წინ (უკანასკნელი ქამბა გურიაში 1812 წელს ყოფილა), ხალხი ისე ყოფილიყოს გამოკალებული, როგორც დღეს.

ერთი ეზო რომ არის გაყოფილი მეორე ეზოდან, ეს კიდევ კარგი; მაგრამ საქმით რომ თითოეული ეზო თავის მხრით ათას ნაირათ გადაღობ-გადმოღობილია, რის გამო მამულის ერთი ნაწილი ტყეულა უბრალოთ იკარგება. დანარჩენი ნაწილიდან სარგებლობენ, მაგრამ ჩვენი ხალხის უცოდინარობა ყველაზე უფრო აქედან დაინახება: ჩვენში ჯერ კიდევ ვერ შეუგნიათ, თუ რა სარგებლობა მოაქვს მიწას, როცა საყანე ცალკეა და საეენაბე ცალკე და არა ისე, როგორც გურიაში, სადაც ერთი და იგივე მიწა ერთ და იმავე დროს საყანეც არის და საეენაბეც, ნამდვილათ კი არც ერთია და არც მეორე. თუ ამასთანავე მკითხველი მიიღებს მხედველობაში იმ გარემოებასაც, რომ გურიაში მხოლოთ მაღალ ადგილებზეა გაშენებული ვაზები, მაშინ ის ადვილათ გაიგებს, თუ რათ იძლევა მედარგვით ნაყოფიერი ნიადაგი გურიისა ჩვეულებრივ ძკირე მოსავალს. ასეა თუ ისე, მხოლოთ ის კი ნამდვილია, რომ ეზოს ყანა, ანუ ეზოობი ყანა[1], როგორც გურიაში ამბობენ, კარ ხანია, აღარ აკმაყოფილებს გურულ გლეხკაცს. ის იძულებულია აიკიდოს საგძალი და მთელი კეკრაობით გადეასალოოს 30—40 ვერსის სიმარეზე, რომ იქ მოიპოვოს საყანე და მოიმეშვიოს.

რაც შეეხება ტენნიკეურ გაუმჯობესობას, ამ მხრით მეურნეობას გურიაში ერთი ნაბიჯიც არ წაუდგამს წინ. როგორც იყვენ ისა, თუ ორასის წლის წინეთ მიწის მუშაობის ტენნიკეური პირობები, თითქმის იგივე დღესაც: იგივე ხის კაკი და მაზე წამოკეცული ხახნინა, იგივე თოხი და იგივე ფარცხი. არც ერთს იმთვანს სრულიად არავითარი გაუმჯობესობა არ დაჩენეია და არც სხვა რაიმე ინარჯი შემოუღიათ მეურნეობაში. ამიტომ ყანის მუშაობა მთელი თავისი სიმძიმით მუშას აწევს კისერზე, მხოლოთ მისი ოფლი იღერეგნა აქ და მისი ძალა ინარჯება შეუბრალებლათ. ეს ნიშნავს იმას, რომ მეურნეობის წარმოებითი ძალას ჩვენში სრულებით წინ არ წაუწევია. ამის მიუხედავათ გურიაში დღეს, როგორც ეთქვთ, დიდ-ძალი სიმინდი შეკრიველი, ბაზარზე გასატანათ მომზადებული. მაშასადამე, აქ დიდ-ძალი შრომაც უნდა იყოს ჩამარხული.

ზეკეთ დასახელებული პირობები და კიდევ ბევრი სხვებიც ყოველად შეუძლებელათ ხდის გურიაში დიდი მეურნეობის პრაკტიკას. 15—20 ქცეეა მიწა (ქცეეა 900 ოთხკუთხინანი საკენია), რომ ყახათ ჰქონდეს დათესილი, ამისთანა მოსახლეს გურიაში ძლიერ იშეიათათ ნახავთ. ჩვეულებრივი კარგი ყანის მუშა გურიაში თესავს ყანათ ხუთიდან ათ ქცეევამდე მიწას, მდარე მუშა კი ბევრათ ამაზე ნაკლებს. სხვა ადგილს, ე. ი. სპეკიალურ გამოკელვერში, როცა საჭირო მასალა შეიკრიბება, მე ვეცდები დაწერილებით გავაცნო მკითხველს სტატისტიკური ცნობების საშუალებით ყოველივე აი და კარგი გურიის მეურნეობისა; რომ ეს მეურნეობა მეტათ უმუეგეშო მდგომარეობაში იმყოფება, ეს ისეთივე აშკარაა. უნდა ეთქოდეთ ამასთანავე, რომ ჩვენი ძეურნეობის დაკეეითვნის მიზეზი თვით ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების, ჩვენი სწავლა-განათლების და საზოგადოთ ჩვენი კულტურის დაქეეითვაში უნდა ეეძიოთ. როგორ უნდა გაეეუჭოთ ჩვენ მოკალეობა ძმათ, ეინც სულ სხვა ნაირთ არიან შეიარაღებულნი? გაბა შესაძლებელია, რომ ძმათ, ეინც ახალი დროის საუკეთესო იარაღებს ხმარობენ ბრძოლაში, ჩვენ შეეებრძოლოთ ძველი ციხე-სიმაგრეების და ძველი მაჭაველთა საშუალებით? ამაკაი პირობებში ჩვენი განადგურება რომ ცაადი იყენებ! სწორეთ ამნაირი დღეს ჩვენი მდგომარეობა ეკონომიურ ასპარეზზედაც, და სანამ ჩვენი მეურნეობის პირობები არ გაუმჯობესდებინან, სანამ ჩვენ კულტურა შესაძლებელ ნაბიჯს წინ არ გადადგამს, მანამ ჩვენი დამარცხება, შინ თუ გარეთ, ე. ი. საერთაშორისო სარბიელზე, რომელზედაც ნებსით თუ უნებლიეთ გამოდის დღეს ყველა ერი, აუცილებელი მოელენა იქნება. დღეევანდელ ეკონომიურ კრიზიზს გურიაში, მაშასადამე, კიდევ მეტი გაეწვევეა მოელთა, თუ ჩვენში ძველზე რაკონალური, ინტენსიეური, მეურნეობა არ შემოიღეს. ამიტომ იმის ლოდინი, რომ დღეევანდელ პირობებში სიმინდის მახანდა შესანიშნავათ აიწევსო, როგორც საზოგადოთ გურიაში სჯერათ, სრულიად ამაოა.

ამნაირათ ის დედა-ძარღვი გურიის ეკონომიური ცხოვრებისა, რომელსაც სიმინდის აღება-მეკემბა შეადგენს, ღღეს შეჩერებულია. ეს გარემობა უეჭნარეს ყოველისა მეტათ საგრძნობელი და აუტანელი უნდა იყოს გურიის გლეხ-კაცობისთვის და შემდეგ ამათთვის, ეისთვისაც იმის ნაოფლარი ასე,

[1]) უნდა შეეგიშნო აქ, რომ გურიაში მხოლოთ ეგრეთ წოდებულ მრეკეზე ან თიკშის ეს ასე. მაგრამ ამნაირი მიწეა აქ ადგილ ტოტა, რომ სახოკალო საკართა შეეგვლინ.

თუ ისე შეადგენს ცხოვრების წყაროს. აქედან წარმოდგება ის, რომ გურიაში ამ ჟამათ თითქმის ყოველგვარი აღებმიცემობითი მეძარობა მიმჭალია. უნდა შეენიშნო, რომ გურია ეკონომიურათ არ არის მდიდარი კუთხე; მაგრამ წინანდელ დროებასთან შედარებით გურიის დღეს მდიდარი ჰქვია. ამ რამდენიმე ათი წლის განმავლობაში, გურულ ხალხს ბევრი ახალი მოთხოვნილება გაუჩნდა, რამდენსაც იგი, ასე თუ ისე ამაყაოფილებს. რა ეუყოთ, რომ უმთავრესი სახსარი—სიმინდი—მას დღეს ეყოფა შეელის! მოთხოვნილება, ასე იქნება თუ ისე, უნდა უსათუოთ დამაყოფილდეს. ამით აიხსნება ის გარემება, რომ ერთი წუნდა გურულების „ყვარეთ“ მიეშუ-ტანა ფოლის საშოვნელათ; სხ